

Regionalne razlike u konzumiranju sredstava ovisnosti i razlike u prisutnosti rizičnih i zaštitnih čimbenika kod učenika srednjih škola u Dubrovačko-neretvanskoj županiji

(Addictive Substances Consumption Regional Differences and Differences in Presence of Risky and Protective Factors among High-school Students in Dubrovnik Neretva County)

Asja Palinić Cvitanović¹, Matija Čale Mratović¹, Petar Bezinović²

Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko neretvanske županije¹,

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu-Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja²

Sažetak

2003.g. Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko neretvanske županije proveo je istraživanje o konzumiranju sredstava ovisnosti među učenicima srednjih škola u županiji (ukupno 1298 ispitanika, što predstavlja 22,8 % učenika te generacije). Ispitivanje je provedeno putem anonimne pismene ankete. Ispitivala se učestalost korištenja cigareta, alkohola, sedativa, inhalanata, marihuane, amfetamina, halucinogena, kokaina i opijata u četiri kategorije 1) nikad probao; 2) eksperimentirao; 3) povremeno; 4) redovito. Također se ispitivao i psihosocijalni kontekst učenika (provođenje slobodnog vremena, odnosi s roditeljima, odnosi s vršnjacima, percepcija škole, osobna obilježja).

Analizom rezultata dobiju se regionalne razlike u konzumaciji, kao i razlike u prisutnosti rizičnih i zaštitnih čimbenika kod učenika. Učenici srednjih škola u Metkoviću u odnosu na ostale gradove u županiji u prosjeku, manje koriste sva sredstva ovisnosti. Mladi u Metkoviću od, iz literature, poznatih rizičnih čimbenika više od drugih uprisutnjuju stres, dosadu, manji broj alternativnih aktivnosti, slabiju podršku jednog roditelja (majke). Od poznatih zaštitnih čimbenika izrazitije im je manje rizično provođenje slobodnog vremena, značajno češće prakticiranje religioznosti, upornost, više razgovora i pozitivne orijentiranosti prema budućnosti, odlučnost u obrani stavova i otpornost na pritisak vršnjaka, brži oporavak od neugodnih iskustava iz kojih uče za budućnost, manje rizično okruženje (manje droge u i oko škole).

Ključne riječi: mladi, konzumiranje sredstava ovisnosti, regionalne razlike, zaštitni i rizični čimbenici

Abstract

In 2003 The Public Health Department of Dubrovnik Neretva County has conducted a research on addictive substances consumption among high school students in the county (the total of 1298 interviewees which represents 22.8% of students of that generation)

The research has been conducted in writing through an anonymous questionnaire.

The consumption frequency of the following has been examined: cigarettes, alcohol, sedatives, inhalants, marijuana, amphetamines, hallucinogens, cocaine and opiates, in four categories: 1) Never tried; 2) Experimented; 3) Occasionally; 4) Regularly

The student's psycho-social context has also been examined (spending free time, relationship with parents, relationship with peers, perception of school, personal characteristics)

The analysis of results showed regional differences in consumption as well as the differences in the presence of risky and protective factors among students. In average the students of high schools in Metković in regards to other towns in the county use less of various intoxicating substances.

According to the literature, the youth in Metković display more risky factors such as stress, boredom, less alternative activities, weakened support from one parent (mother).

Out of the known protective factors the following is expressed; less risky spending of free time, significant and more frequent religion practicing, persistency, more communication and positive orientation towards the future, determination when defending attitudes and resistance to peer pressure, prompt recovery from unpleasant experiences which teach them for the future, less risky environment (less drugs in and around the school).

Key words: youth, addiction substances consumption, regional differences, protective and risky factors

Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko – neretvanske županije, uz organizacijsku podršku Ureda za prosvjetu, kulturu, informiranje, šport i tehničku kulturu i Odjela za društvene djelatnosti DNŽ, pokrenuo je 2001.g. istraživanje u svezi konzumiranja sredstava ovisnosti na području županije.

Voditelj istraživanja bio je dr.sc. Petar Bezinović sa Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu. Istraživanje je ponovljeno 2003. i 2006.g. Ispitanici su bili učenici svih trogodišnjih i četverogodišnjih škola s područja Dubrovnika, Korčule, Vela Luke, Ploča i Metkovića, njih ukupno 1298 što predstavlja 22,8 % učenika te generacije.

Cilj istraživanja je praćenje učestalosti korištenja sredstava ovisnosti, uočavanje i razumijevanje trendova, definiranje rizičnih i zaštitnih čimbenika, te planiranje i praćenje učinkovite strategije i programa prevencije.

Ispitivanje je provedeno putem anonimne pismene ankete, a provodili su ga studenti psihologije iz Rijeke, uz pomoć educiranih studenata Fakulteta za menadžment u Dubrovniku.

Ispitivala se učestalost korištenja cigareta, alkohola, sedativa, inhalanata, marihuane, amfetamina, halucinogena, kokaina i opijata u četiri kategorije 1) nikad probao; 2) eksperimentirao (jednom ili par puta godišnje); 3) povremeno (više puta mjesečno); 4) redovito (nekoliko puta tjedno ili svakodnevno). Također se ispitivao i psihosocijalni kontekst učenika (provođenje slobodnog vremena, odnosi s roditeljima, odnosi s vršnjacima, percepcija škole, osobna obilježja).

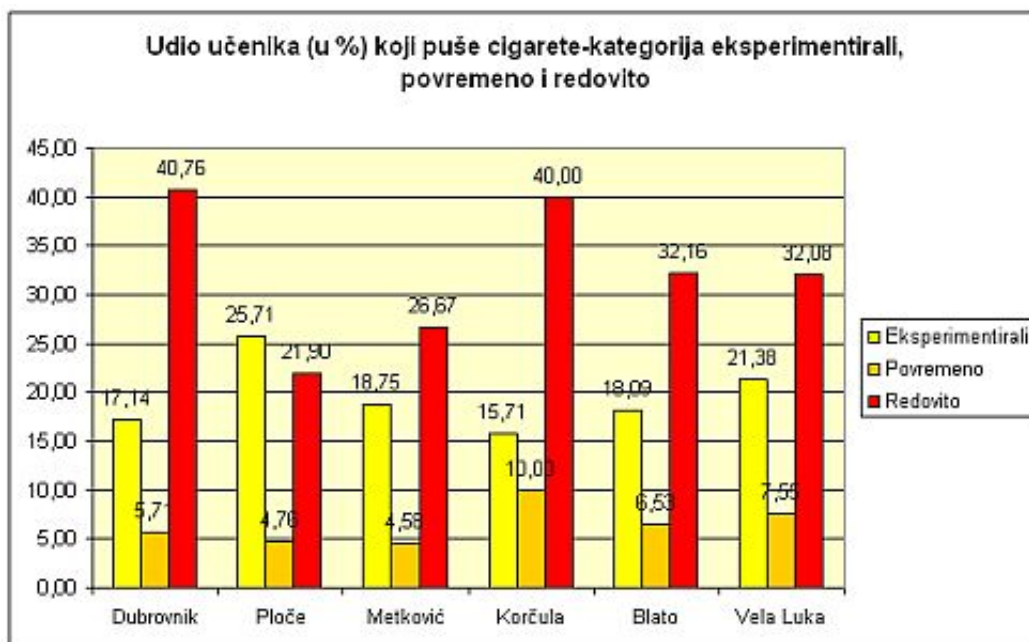
Analiza rezultata istraživanja pokazala je postojanje značajnih regionalnih razlika u konzumiranju svih sredstava ovisnosti, pri čemu učenici srednjih škola u Metkoviću u odnosu na ostale gradove u županiji u prosjeku, manje koriste sva sredstva ovisnosti.

Cilj ovog rada je prikazati regionalne razlike u konzumiranju sredstava ovisnosti u županiji, te utvrditi koji potencijalni čimbenici se nalaze u osnovi regionalnih razlika. U tu svrhu uzeli smo u analizu rezultate iz 2003. g. Razlog je taj što su razlike koje su uočene već u istraživanju iz 2001.g. u 2003.g. bile još izraženije. Naime te razlike smo u 2001.g. objasnili uz drugačiji stil zabave mladih u Metkoviću i nešto tradicionalnijim karakteristikama obitelji u području Metkovića, za razliku od ostalih dijelova županije. Međutim kada smo 2003.g. uočili da su te razlike još i veće, bilo je za pretpostaviti da postoje i drugi pridonoseći čimbenici za takve rezultate.

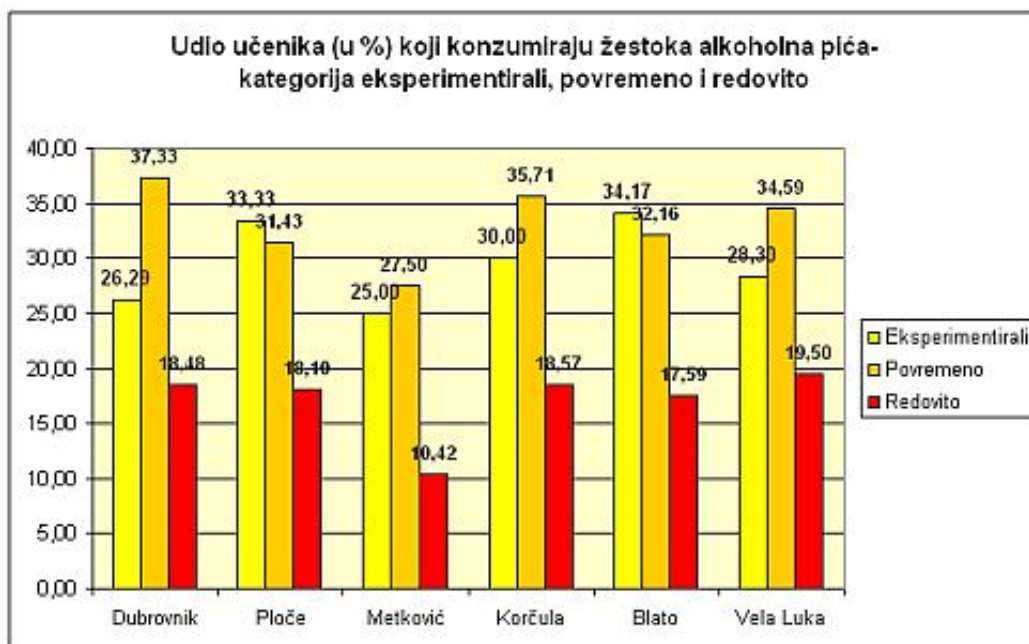
Da bi se utvrdilo koji su potencijalni čimbenici koji se nalaze u osnovi ovih razlika, provjerene su razlike u ponašanjima i psihosocijalne varijable koje razlikuju učenike pojedinih regionalnih središta. U svrhu utvrđivanja značajnosti razlika u ispitanim varijablama među učenicima u subregionalnim centrima proveden je niz jednosmjernih analiza varijance, uz korištenje Newman-Keulsovog post-hoc postupka.

Regionalne razlike u konzumiranju sredstava ovisnosti u Dubrovačko – neretvanskoj županiji :

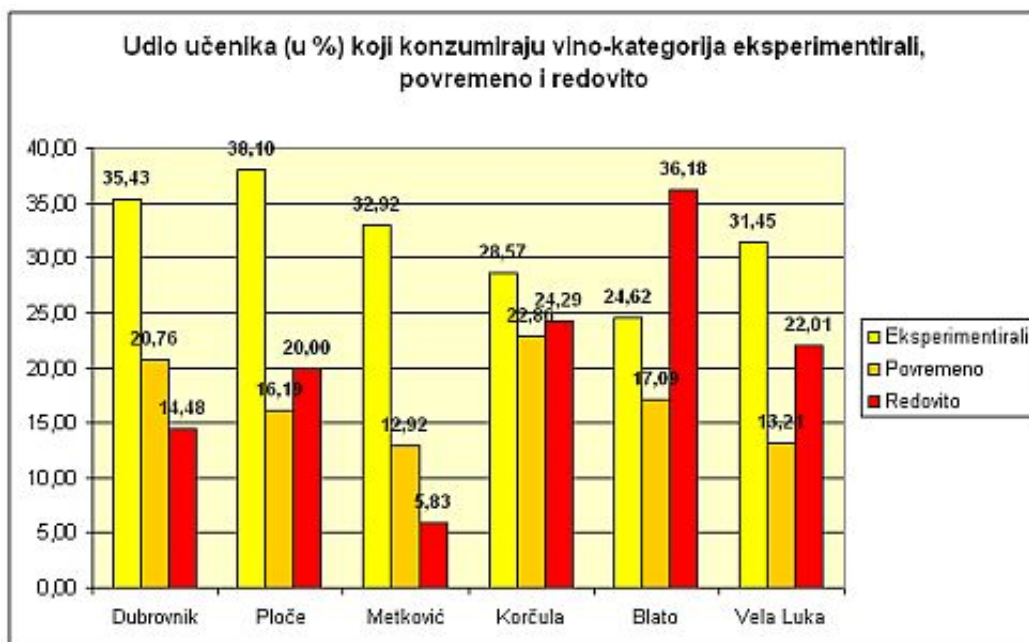
- više od 45 % pušača cigareta u Korčuli i Dubrovniku, a prednjače djevojke (Korčula- 52,9%, Dubrovnik – 52,4%)
- najviše redovitih i povremenih konzumenata piva ima u Korčuli (65,7%) i Blatu (56,9%). Mladići piju pivo više od djevojaka u svim gradovima
- mladići više od djevojaka piju i vino – najviše u Korčuli (66,7%) i Blatu (62,9%)
- najmanje konzumenata žestokih alkoholnih pića je u Metkoviću (38,9%), razlike između mladića i djevojaka male među svim ispitanicima
- sedative kao potencijalno sredstvo ovisnosti značajno više koriste djevojke, najmanje u Veloj Luci (5,2%) , a najviše u Dubrovniku (9,2 %)
- marihuana se najviše koristi u Korčuli (13,4%), a najmanje u Metkoviću (2,9%), djevojke su veći konzumenti od mladića u Dubrovniku i Veloj Luci, a u ostalim mjestima manje
- klupske droge (ecstasy, speed) se najmanje koriste u Metkoviću (1,3%) i Korčuli (1,5%). Mladići su veći konzumenti od djevojaka, najviše (5,9%) u Pločama
- rezultati upućuju na značajno nižu konzumaciju korištenja sredstava ovisnosti (duhana, alkohola, marihuane, amfetamina) kod srednjoškolaca u Metkoviću u odnosu prema njihovim vršnjacima u drugim gradovima

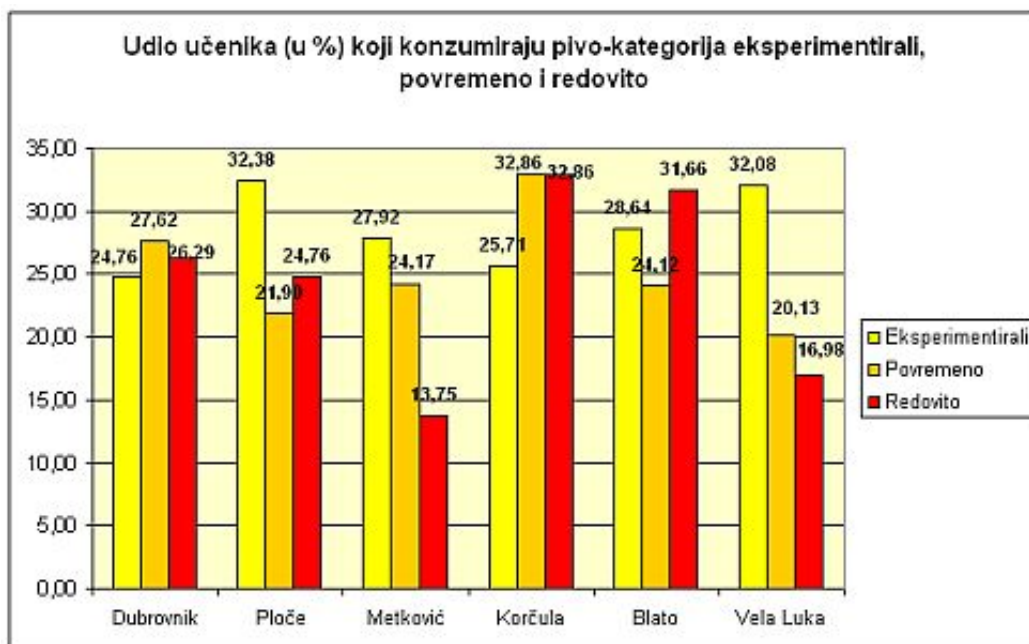
Graf 1.

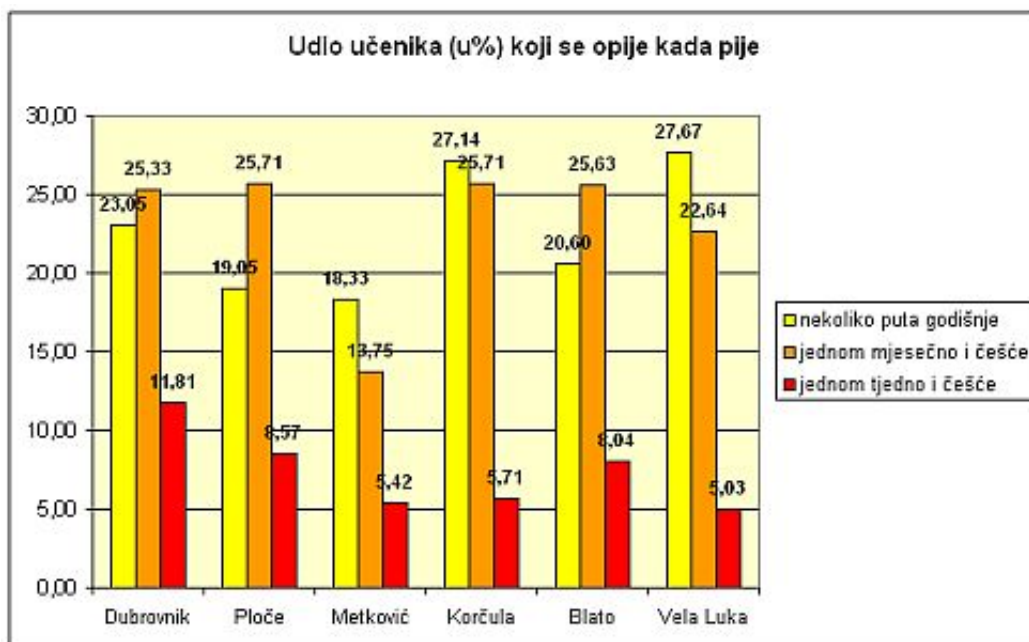
Graf 2.

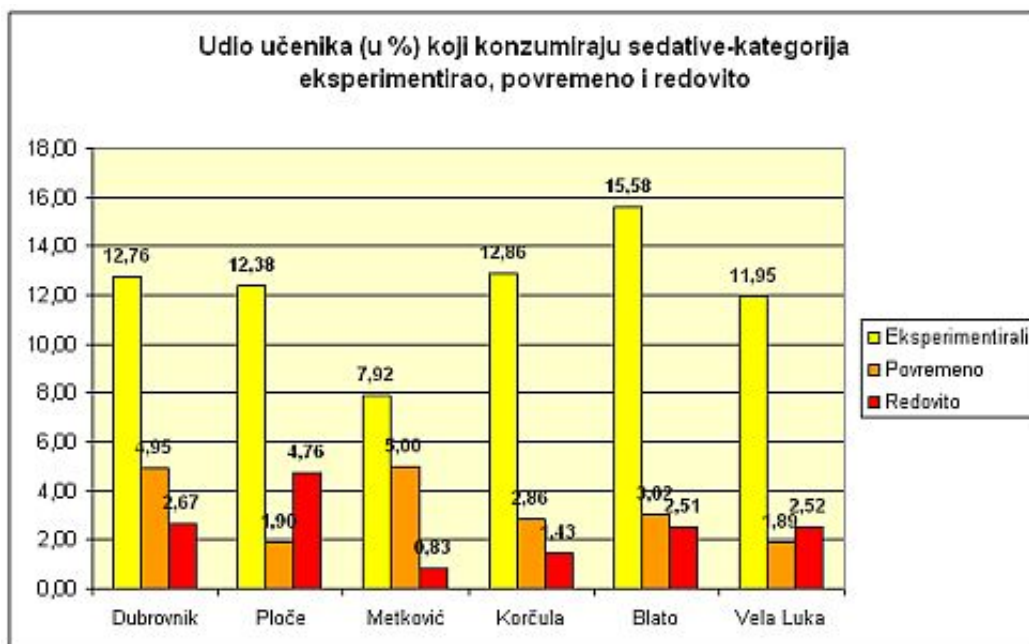
Graf 3.

Graf 4.

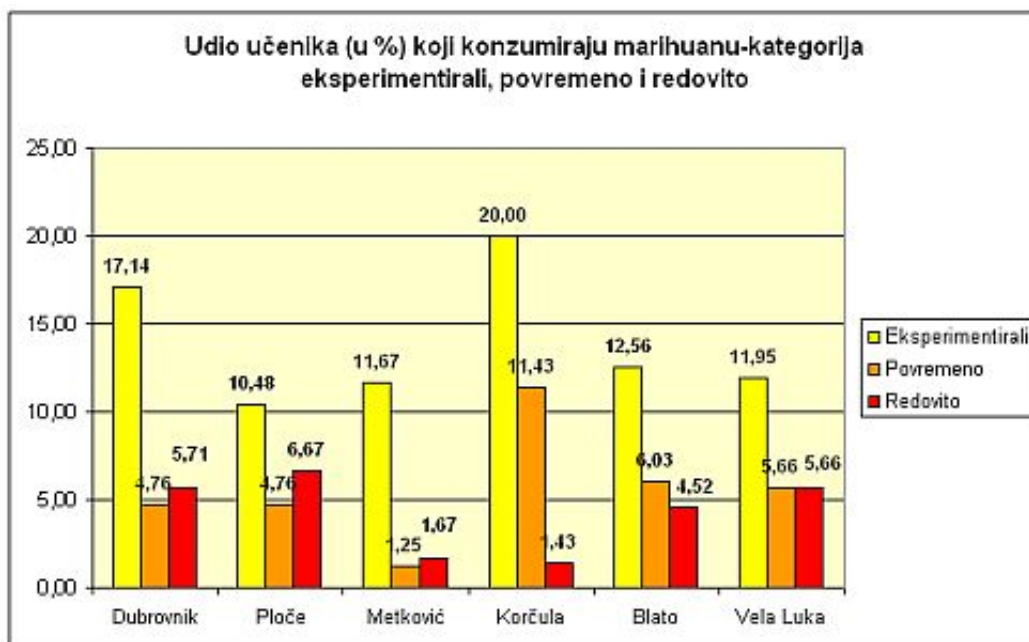

Graf 5.

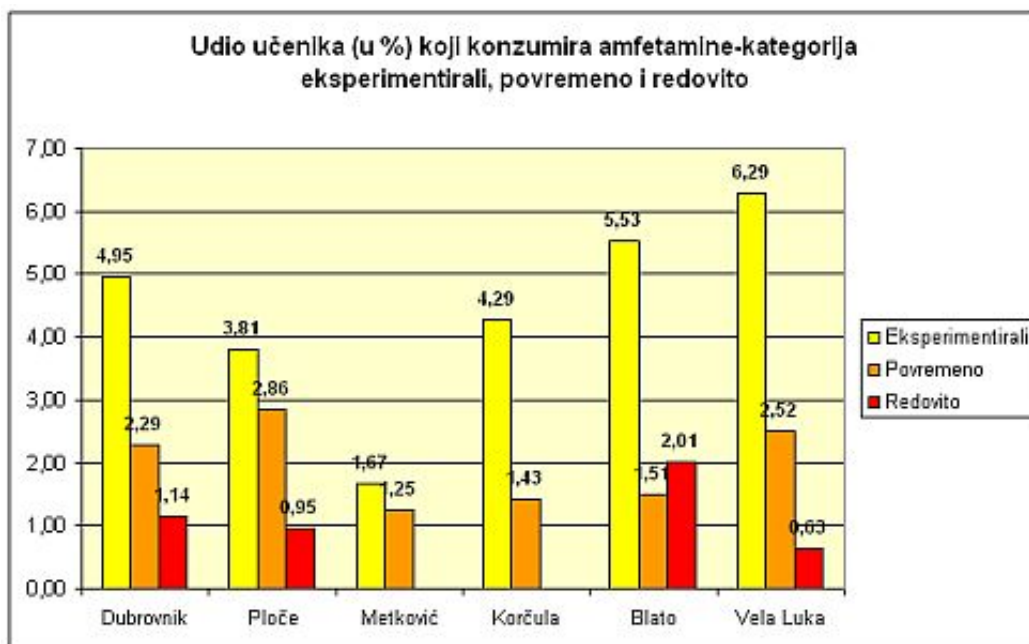

Graf 6.

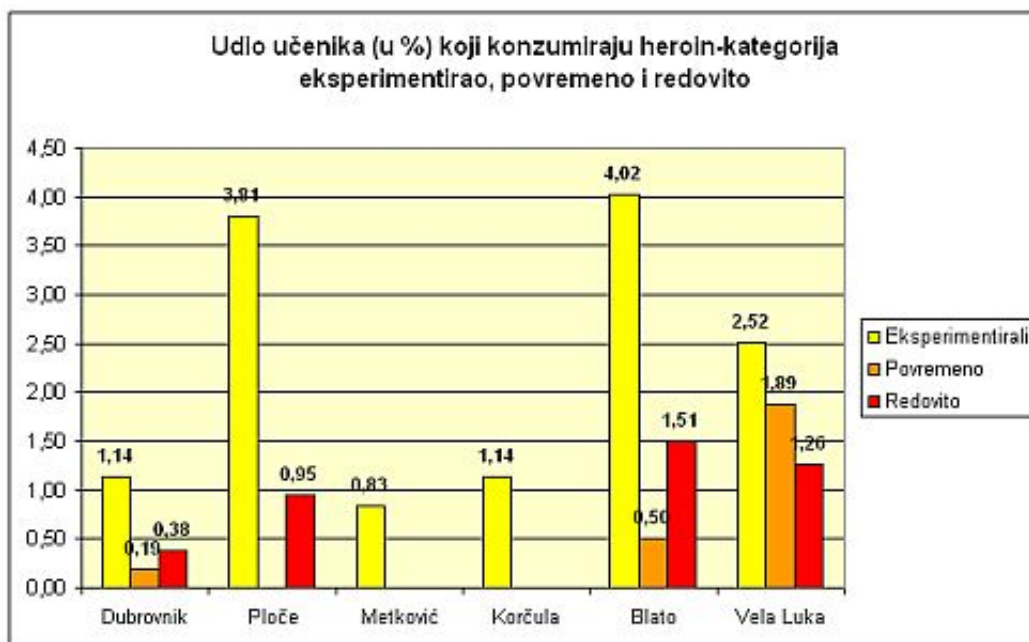

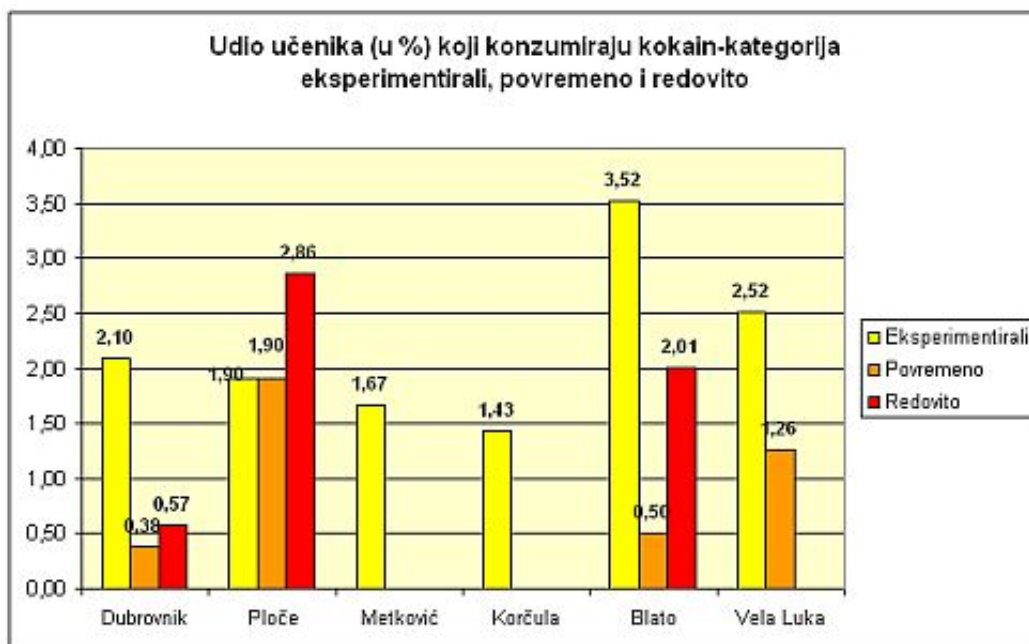
Graf 7.

Graf 8.

Graf 9.

Graf 10.

Varijable po kojima se učenici iz Metkovića značajno razlikuju od svojih vršnjaka iz Dubrovnika, Ploča i s otoka Korčule su zamijećene na polju osobnosti, obitelji i škole, ali razlikuje se i dominantni stil zabave te provođenja slobodnog vremena.

Razmotrit ćemo varijable koje se kao zaštitni i rizični čimbenici pojavljuju u stručnoj literaturi u svezi ovisnosti, a mladi iz Metkovića ih posjeduju u značajno većoj mjeri nego njihovi vršnjaci u ostalom dijelu županije.

1. OSOBNOST

Ako promatramo zaštitne čimbenike, primjećujemo da mladi iz Metkovića imaju izraženije pozitivne osobine, poput ustrajnosti, različitih interesa i pozitivnih očekivanja od budućnosti. Imaju izraženiji sklop autonomnog, asertivnog ponašanja. Kad ih netko ugrozi, mladi iz navedene grupe odlučnije brane svoje stavove, imaju najmanje odgovora «kad svi piju pijem i ja» i «normalno je da pijem kad piju i drugi». Brže se oporavljaju od neugodnih iskustava, a od istih uče za budućnost.

Od rizičnih čimbenika češće imaju psihosomatske simptome, poput umora, boli u vratu i ramenima, te vrtoglavicu. Imaju izraženiji strah od neprihvatanja, češće su utučeni i žalosni.

2. OBITELJ

Među zaštitnim čimbenicima u svezi obitelji, a u odnosu na ostale ispitanike u županiji, izražavaju dominantne vrijednosti; živjeti u skladu sa svojom vjerom, svrstavaju se češće u uvjerenе vjernike, odlaze zajedno u crkvu s članovima obitelji. Značajno više pomažu u obiteljskim poslovima.

Među rizičnim čimbenicima ističe se percepcija majke koja stalno prigovara, više, brani ono što je dopušteno drugim vršnjacima, a izražavaju i strah od neuspjeha u školi i roditeljskih reakcija.

3. ŠKOLA

Metkovski su učenici značajno češće poticani na bolje razumijevanje drugih ljudi i bolje upoznavanje sebe, razvoj osobnog morala i etičkog sistema vrijednosti, uspješnu suradnju, razvoj vještina učenja, upoznavanje s prirodnim zakonitostima i ostvarivanje građanskih prava (razumijevanje demokracije, politike), postavljanje pitanja i sudjelovanje u grupnim raspravama tijekom nastave, razgovore o vlastitoj budućnosti i planiranje s nastavnicima, imaju manje droge u školskom okruženju, najmanje puše u školskim WC-ima, a školski liječnik je s njima održao najviše predavanja i radionica na temu ovisnosti. Imaju najviše odgovora «prijatelji se ne razlikuju od drugih ljudi».

Od rizičnih čimbenika u svezi škole, ponavlja se strah od neuspjeha, nastavnika, roditeljske reakcije i češće spominjanje stresa.

4. SLOBODNO VRIJEME

Od zaštitnih čimbenika, mladi Metkovci najmanje odlaze na zabave i najmanje izlaze do jutarnjih sati, te najmanje putuju do škole. Više slobodnog vremena provode kod kuće, čitajući knjige, časopise za mlade, gledajući TV i video, pomažu u poljoprivrednim poslovima, uče.

Od rizičnih čimbenika, imaju manje vanškolskih aktivnosti i češće im je dosadno.

Analizirajući aktivnosti i način rada u školama prema anketi, iz razgovora s učenicima i analizirajući aktivnosti u školama te različite edukacije koje su održane u školi, može se općenito zaključiti da se u metkovskim školama radilo nešto drugačije nego u drugim gradovima:

- educirani i certificirani školski liječnik i članovi pedagoško – stručnih službi iz Teorije izbora, Realitetne terapije i kvalitetnog vođenja
- edukacija edukatora, učitelja i učenika; ostvaren je značajno veći broj predavanja, radionica, parlaonica, okruglih stolova, radio-emisija na temu prevencije ovisnosti s djecom, roditeljima, nastavnicima od strane školskog liječnika i članova pedagoško-stručnih timova
- ostvaren je Unicef-ov projekt ŠKOLA KOJA PROMIĆE ZDRAVLJE, koji je za cilj imao upravo unapređenje komunikacije na relaciji učitelj – učenik – roditelj
- iznimno brzo se razvijao i projekt hrvatske mreže zdravih gradova i norveške vlade, ŠKOLA DEMOKRACIJE iz kojeg je proizašlo prvo gradsko vijeće mladih u RH
- učitelji svih osnovnih i srednjih škola su se upoznali sa projektom Kvalitetna škola, a većina škola je prošla kompletan program
- otvoreno Savjetovalište za mlade, brak i obitelj u sklopu Udruge Metković zdravi grad
- otvoreno Savjetovalište za stradale Domovinskog rata
- otvoreno Savjetovalište za prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti, koje je bilo preteča Županijskom centru za prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti
- obnovljen je KLA
- i što je najvažnije, svi su se projekti provodili kontinuirano i koordinirano tijekom više godina od dječjeg vrtića, preko osnovnih do srednjih škola

Partneri u svim navedenim aktivnostima bili su Služba za školsku medicinu i Odjel za prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti Zavoda za javno zdravstvo (prije toga Centar za prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti), Udruga Metković – zdravi grad, Grad Metković, Upravni odjel za društvene djelatnosti županije, Dom zdravlja Metković, Centar za socijalnu skrb, škole, crkva, Crveni križ, UNICEF, Regionalni centar za zaštitu okoliša jugoistočne Europe, norveška vlada.

ZAKLJUČAK :

Istraživanjem provedenim 2003.g. među učenicima srednjih škola u Dubrovačko-neretvanskoj županiji dobiju se regionalne razlike u konzumiranju sredstava ovisnosti, pri čemu mladi iz Metkovića u prosjeku najmanje konzumiraju sva sredstva ovisnosti. Također se nađu i razlike u rizičnim i zaštitnim čimbenicima po kojima se mladi u Metkoviću razlikuju od svojih vršnjaka u ostalim dijelovima županije. Od iz literature poznatih rizičnih čimbenika, učenici srednjih škola u Metkoviću, više od drugih uprisutnjuju stres, dosadu, manji broj alternativnih aktivnosti, slabiju podršku jednog roditelja (majke). Od poznatih zaštitnih čimbenika izrazitije im je manje rizično provođenje slobodnog vremena, značajno češće prakticiranje religioznosti (vrijednosni sistem), upornost, više razgovora i

pozitivne orjentiranosti prema budućnosti (odgovornost i razmišljanje o posljedicama), odlučnost u obrani stavova i otpornost na pritisak vršnjaka, brži oporavak od neugodnih iskustava iz kojih uče za budućnost, manje rizično okruženje (manje droge u i oko škole).

Kontakt osoba:

Asja Palinić Cvitanović dr.med. spec. školske medicine
Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko neretvanske županije
A. Starčevića 12
20 350 Metković
tel/fax 020 681 979
e-mail : asja.cvitanovic@du.t-com.hr